

הצלת יהודים מפולין דרך המזרח הרחוק

ב-19 בספטמבר 1939 השתלט הצבא האדום על וילנה וסביבתה, שבין שתי מלחמות-העולם היו בשלטון פולין. ואולם, ב-10 באוקטובר מסרו הסובייטים את השטח לידי ליטה העצמאית. בעקבות זאת עברו לוילנה כ-14,000 יהודים מפולין – בהם מנהיגים נודעים כמשה קליינבוים (סנה), מנחם בגין, ישראל שייב (אלדד) וזרח ורהפטיג, ריכוז של כ-2,000 חברי תנועות חלוציות, ובנים ותלמידים של יותר מ-20 ישיבות (מיר, קלצק, רדין, קמיניץ, ברנוביץ' ועוד) – בתקווה להינצל משלטון הנאצים או הסובייטים.

ואולם, ביוני 1940 סופחה ליטה לברית-המועצות, ורבים מהפליטים היהודים ביקשו להגר ממנה בכול מחיר. נוסף לאפיק העלייה דרך וילנה נפתח בקיץ 1940 לפליטים נתיב הצלה דרך המזרח הרחוק: שני בחורי-ישיבה הולנדים קיבלו אשרות כניסה לקירסאו (Curacao), מושבת הולנד בים הקריבי, ואחר-כך הסכים ין צורטנדייק, קונסול הולנד בקובנה, להעניק אשרות לקירסאו גם לפליטים האחרים. הפליטים ביקשו מקונסול יפן, סמפו סוגיהרה, אשרות-מעבר דרך יפן, ובשבועות האחרונים לפני צאתו מליטה (הסובייטים סגרו את כול הקונסוליות הזרות בליטה בעקבות סיפוחה) הנפיק סוגיהרה ביוזמתו הוא – ואחר-כך אף בניגוד להוראות מפורשות – אלפי אשרות-מעבר. אחרי שקיבלו את האשרות ההן ביקשו הפליטים, בראשותו של זרח ורהפטיג שהיה הממונה על ה'משרד הארץ-ישראלי' המקומי לפליטים מפולין, שיתנו להם אשרות יציאה ומעבר דרך ברית-המועצות. אחרי מאמצי שכנוע רבים מצד מנהיגי הפליטים העניקו השלטונות הסובייטים רשות יציאה, ובאוקטובר 1940 הגיעה קבוצת הפליטים הראשונה ליפן.

משנדע שאפשר לקבל אשרות יציאה, ביקשו גם רבים שלפני-כן נמנעו מכך לקבל את כול המסמכים הדרושים. אשרות לקירסאו נתנו א. מ. דה-יונג, קונסול הולנד בסטוקהולם, וניקולס דה-ווחד, קונסול הולנד בקובה שביפן; אשרות-מעבר דרך יפן נתנו קונסולים יפנים בערים שונות בברית-המועצות, בעיקר בסיועה של חברת האוניות היפנית נ.י.ק. (NYK), שדאגה לאשרות לאותם שנקנו בשבילם כרטיסי נסיעה. כמה מאות פליטים שהיו להם אשרות לארצות-הברית, לארץ-ישראל ולארצות אחרות, נסעו דרך יפן ויצאו מברית-המועצות על סמך האשרות שלהם ליפן ולקירסאו. ביניהם היו רבנים נודעים, כגון אהרן קוטלר, ראובן גרזובסקי ומשה שטצקס.

בתחילת האביב של שנת 1941 ניסתה יפן להפסיק את כניסת הפליטים היהודים לתחומה, אך למרות זאת נכנסו בחודשים אפריל-אוגוסט 1941 500 פליטים. בקיץ 1941 שלחו היפנים את הפליטים היהודים שלא יכלו להגר ממנה לשנגהאי, ורובם נשארו שם עד סוף המלחמה. בסך-הכול הגיעו מאוקטובר 1940 עד אוגוסט 1941 3,489 פליטים יהודים ליפן,

מהם 2,178 פליטים מפולין, ובכללם יותר מ-500 רבנים ובחורי ישיבות. באביב 1941 נעשו מאמצים לאפשר את כניסתם של פליטים מברית-המועצות הישר לשנגהאי, והושגו האישורים הדרושים. מספרם של הפליטים שהגיעו לשם בדרך ההיא אינו ידוע, ונראה שהוא בין 50 – 150.